

Handels- en investeringscijfers Kosovo-Nederland¹

1. Samenvatting

Kosovo behoort tot de honderdvijfenvijftig belangrijkste exportmarkten van Nederland. De bilaterale goederenhandel met Kosovo had in 2016 een omvang van 45 miljoen euro. Daarbij beliep de Nederlandse goederenexport 23,7 miljoen euro.

De waarde van de belangen (FDI) van het Nederlandse bedrijfsleven in Kosovo is onbekend. DNB mag uit privacy-overwegingen hierover geen cijfers publiceren².

Bij opstelling van dit document is geprobeerd op basis van beschikbare bronnen een beknopt beeld te schetsen van de economie van Kosovo. Informatie en zeker betrouwbare statistieken over de Kosovaarse economie zijn echter niet ruim voorhanden. Het is dan ook raadzaam de genoemde cijfers met grote voorzichtigheid te betrachten.

2. Economie en buitenlandse handel

Het gemiddelde inkomen in Kosovo bedroeg in 2016 10.000 USD (PPP)³ per inwoner (1,9 miljoen inwoners)⁴. T.i.: het Nederlandse gemiddelde bbp bedroeg in 2016 49.756 US dollar (PPP).

Kosovo was een van de armste provincies van het voormalige Joegoslavië. Vanaf de jaren '90 bleef het een zwakke regio door economisch wanbeleid, internationale sancties, beperkte toegang tot (internationaal) kapitaal en internationale handel en interne etnische conflicten.

Sinds de onafhankelijkheid in 2008 groeit de economie jaarlijks, zij het vanaf een laag niveau. Kosovo behoort tot de armste regio's van Europa. In 2010 leefde 45% van de bevolking beneden de officiële armoedegrens. Volgens de Wereldbank was 17% zelfs extreem arm. De officiële werkloosheid is hoog (32,9% in 2015 (IMF, 2017)). Volgens het IMF werken velen in het officieuze/zwarte circuit en ligt de feitelijke werkloosheid dan ook lager.

Het bbp van Kosovo bedroeg in 2016 6,1 miljard euro. Dit was krap 1% van het Nederlandse bbp (761 miljard US dollar/692 miljard euro). Volgens het IMF groeit het Kosovaarse bbp dit jaar met 3,5% en in 2018 met 3,6% (zie figuur 1).

Het IMF is positief gestemd over het financieel-economische beleid van de huidige Kosovaarse regering (IMF, 2017). Beleidsdoelen zijn onder meer versterking van het concurrentievermogen van het bedrijfsleven en verbetering van de fysieke infrastructuur. De regering wil tevens het ondernemingsklimaat verbeteren door onder meer juridische procedures te vereenvoudigen en de loonkostenstijging af te zwakken. Volgens het IMF is het Kosovaarse bankwezen solide (IMF, 2017). Het land heeft tevens een lage overheidsschuld (20,6% bbp in 2016).

---

¹ Dit overzicht is in opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken gemaakt.

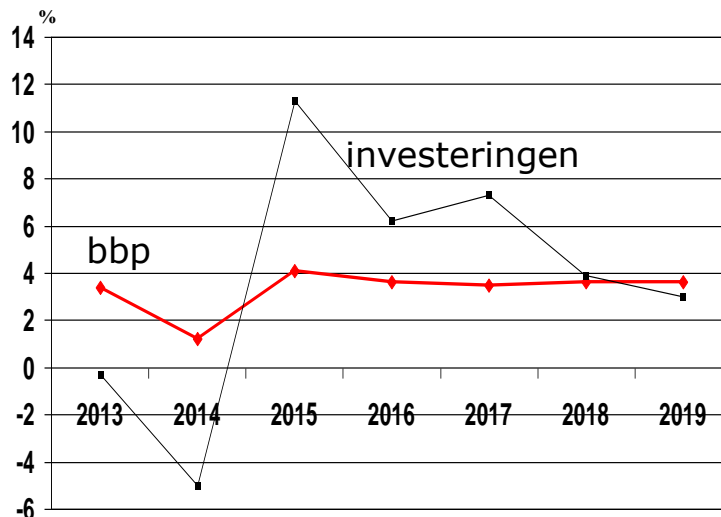
² Dit is het geval als de omvang beperkt is en/of het een beperkt aantal bedrijven betreft.

³ PPP wil zeggen dat gecorrigeerd is voor de feitelijke koopkracht van een US dollar in het betreffende land. In het ene land kun je voor een US dollar (of euro) meer goederen of diensten kopen dan in een ander land. Ergo, in het ene land kun je van een inkomen van 10.000 US dollar prima rondkomen, terwijl in het andere land dit bedrag amper voldoende is om fatsoenlijke huisvesting voor een half jaar te financieren.

⁴ In euro bedroeg het nominale inkomen per inwoner in 2016 3.244 euro (IMF, 2017).

Hoewel Kosovo geen EU-lid is, is de officiële munt van Kosovo de euro. Het land heeft geen eigen munt en bijbehorend autonoom monetair beleid meer. Met name in het Noorden gebruiken mensen ook de Servische dinar als betaalmiddel.

Figuur 1 – Economische ontwikkeling Kosovo (%-volumemutatie t.o.v. voorgaand jaar)

Bron: IMF, 2017.

Op *Doing Business 2016*⁵⁶ scoort Kosovo een redelijke 60^e plaats. Twee EU-lidstaten scoren lager (Griekenland en Malta). De *Doing Business*-ranglijst kent in totaal 190 landen, zie figuur 2 met een selectie van landen.

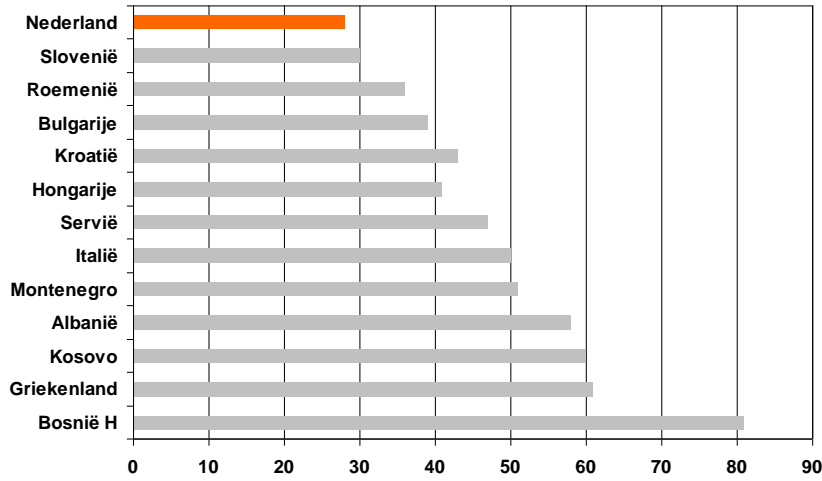
Een zwak punt van het Kosovaarse ondernemingsklimaat is corruptie, zo blijkt uit de 95^e positie op de *Corruption Perceptions Index 2016* van Transparency International – deze organisatie wordt vaak de internationale "corruptiewaakhond" genoemd (de lijst telt in 167 landen, Nederland staat 8^e, zie figuur 3 met een selectie van landen).

---

⁵ Kosovo is niet opgenomen op de ranglijsten van WEF, GCI 2016-2017, en IMD, *2016 IMD World Competitiveness Scoreboard*.

⁶ Deze ranglijst meet het gemak waarmee in een land zaken kan worden gedaan. Daarbij wordt onder meer gekeken naar het starten van een bedrijf, het verkrijgen van een bouwvergunning, een elektriciteitsaansluiting en krediet, het registeren van eigendom, de mate van bescherming van investeerders, grensoverschrijdend kunnen handelen en de kosten daarvan en de mogelijkheid om contracten nageleefd te krijgen (functioneren van rechtbank (proceslengte, objectiviteit) e.d.).

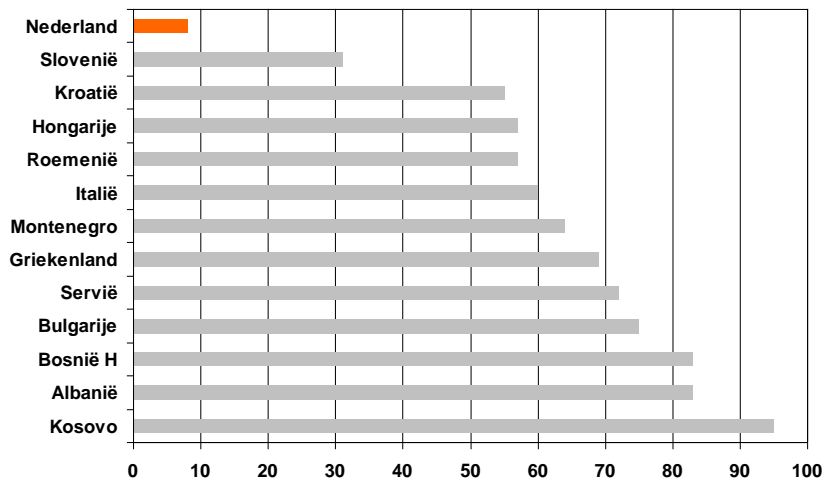
Figuur 2 – Kosovaarse score op Doing Business-ranglijst

World Bank, 2016.

Figuur 3 – Kosovaarse score op Corruption Perception Index

Transparency International, 2017.

Buitenlandse handel

De Kosovaarse export bestaat met name uit delfstoffen (lood-zilver-zink), metaal en metaalproducten, leer en lederproducten, textiel, machines, voedingsmiddelen, drank (wijn) en tabak en groenten (CIA, 2016). De import bestaat vooral uit voedingsmiddelen, vee, hout, fossiele brandstoffen, chemicaliën, machines, textiel en elektronische apparatuur.

Volgens het IMF groeit de Kosovaarse buitenlandse handel dit en volgend jaar flink door (zie tabel 1).

Tabel 1: Buitenlandse goederen- en dienstenhandel, %-volumemutatie t.o.v. voorgaand jaar

	<i>Uitvoer</i>	<i>Invoer</i>
2013	2,5	-1,5
2014	16,7	8,4
2015	2,5	3,6
2016	1,7	6,8
2017	3,7	3,3
2018	4,2	3,7

Bron: IMF, 2017.

Belangrijkste handelspartners

De Kosovaarse goederenexport had in 2014 een waarde van 349 miljoen USD, tegenover 2,7 miljard USD aan import. De belangrijkste handelspartners van Kosovo staan in tabel 2.

Tabel 2: Voornaamste Kosovaarse handelspartners

Exportbestemming	Aandeel	Importland	Aandeel
Italië	25,8%	Duitsland	11,9%
Albanië	14,6%	Macedonië	11,5%
Macedonië	9,6%	Servië	11,1%
China	5,5%	Turkije	9,0%
Duitsland	5,4%	Italië	8,5%
Zwitserland	5,4%	China	6,4%
Turkije	4,1%	Albanië	4,4%

Bron: CIA, 2016.

Handel vanuit Nederlands perspectief

Kosovo behoort tot de honderdvijfenvijftig belangrijkste Nederlandse exportmarkten. De waarde van onze goederenexport naar Kosovo bedroeg in 2016 volgens het CBS 23,7 miljoen euro (zie tabel 3, ook voor de samenstelling). Kosovo was in 2016 de 152^e Nederlandse exportmarkt voor goederen (zie tabel A in de bijlage).

Tabel 3: Nederlandse goederenuitvoer naar Kosovo, bedragen x 1.000 euro (volgens SITC-indeling)

	<u>2013</u>	<u>2014</u>	<u>2015</u>	<u>2016</u>
<i>Totale Nederlandse goederenuitvoer</i>	37.145	28.231	22.883	23.686
0 Voeding en levende dieren	6.043	5.425	5.459	5.127
1 Dranken en tabak	18.761	10.130	784	729
2 Grondstoffen	2.059	2.208	2.784	3.208
3 Minerale brandstoffen	314	418	457	431
4 Dierlijke en plantaardige oliën	225	293	3	209
5 Chemische producten	905	1.276	3.025	2.857
6 Fabricaten	1.068	1.232	809	1.536
7 Machines en vervoermaterieel	6.287	5.670	7.804	7.052
8 Diverse gefabriceerde goederen	1.440	1.508	1.726	2.517
9 Niet afzonderlijk genoemde goederen	43	72	31	20

Bron: CBS, 2017.

De Nederlandse goederenimport uit Kosovo had in 2016 volgens het CBS een waarde van 11,5 miljoen euro (zie tabel 4, ook voor de samenstelling). Kosovo was voor Nederland het 141^e invoerland van goederen.

Tabel 4: Nederlandse goederenimport uit Kosovo, bedragen x 1.000 euro (volgens SITC-indeling)

	<u>2013</u>	<u>2014</u>	<u>2015</u>	<u>2016</u>
<i>Totaal Nederlandse goederenimport</i>	2.284	1.686	8.955	11.536
0 Voeding en levende dieren	236	76	260	475
1 Dranken en tabak	.	108	139	61
2 Grondstoffen	94	63	1.431	962
3 Minerale brandstoffen	.	.	.	.
4 Dierlijke en plantaardige oliën	.	.	.	.
5 Chemische producten	86	100	1.462	1.425
6 Fabricaten	.	1.272	1.220	1.553
7 Machines en vervoermaterieel	898	27	275	198
8 Diverse gefabriceerde goederen	6	40	4.167	6.857
9 Niet afzonderlijk genoemde goederen	.	.	.	5

Bron: CBS, 2017.

3. Directe buitenlandse investeringen

- De gecumuleerde Nederlandse directe buitenlandse investeringen (FDI)⁷ (standencijfers en FDI-cijfers exclusief BFI's (Bijzondere Financiële Instellingen⁸)) in Kosovo zijn onbekend. DNB mag uit privacy-

⁷ Directe buitenlandse investeringen (FDI) zijn investeringen door buitenlandse ondernemingen, waarbij de buitenlandse onderneming (mede)zeggenschap verkrijgt over het bedrijf waarin wordt geïnvesteerd. Het kan de vorm hebben van onder meer een participatie (als een *joint venture*), een totale overname of een geheel van de grond af op te bouwen dochteronderneming. Voor de volledigheid: FDI omvatten geen aankopen van aandelen door beleggers of speculanten. De "stock"- of standencijfers vertegenwoordigen de gecumuleerde waarde van alle in het verleden tot heden gedane FDI. (Deze omvatten de totale waarde van de vorderingen en verplichtingen van ondernemingen ten opzichte van het buitenland op een bepaald moment. De standen omvatten de gecumuleerde transacties, aangepast voor prijs-, wisselkoers- en overige mutaties (waaronder *goodwill*) en betreffen zowel kapitaaldeelname als alle overige financiële transacties tussen gelieerde ondernemingen (leningen, ingehouden winsten, mutaties in rekeningen-courant, storting van werkkapitaal), evenals de aan- en verkoop van onroerend goed).

⁸ BFI's worden in de volksmond brievenbusfirma's genoemd. Ondernemingen (dus) die veelal om fiscale redenen formeel/juridisch in een land zijn gevestigd zonder dat sprake is van wezenlijke feitelijke economische activiteiten in dat land zelf. DNB omschrijft BFI's (Bijzondere Financiële Instellingen) als "ondernemingen of instellingen, ongeacht de

overwegingen hierover geen cijfers publiceren. Dit is het geval als de omvang beperkt is en/of het een beperkt aantal bedrijven betreft. Publicatie kan dan mogelijk tot individuele ondernemingen te herleiden zijn.

- T.i: de totale waarde van Nederlandse FDI in de wereld bedroeg eind 2015 1.018 miljard **euro** (DNB, 2016). Het VK was in 2015 de grootste Nederlandse bestemming van FDI (met 135 miljard euro, stand ultimo 2015), gevolgd door Zwitserland (109 miljard), de VS (107 miljard euro), Luxemburg (91 miljard), België (66 miljard) en Duitsland (55 miljard).
- De gecumuleerde waarde van alle FDI in Kosovo zijn onbekend. UNCTAD, de internationale instantie die deze cijfers bij houdt, heeft hierover (nog) geen data.
- Daarmee is de FDI/bbp-ratio voor Kosovo eveneens onbekend. Ter info deze cijfers voor andere landen in de regio⁹.

Tabel 5: Inkomende FDI (standen) als % van bbp (2015)

Albanië	41,8
Bosnië-H.	42,6
Nederland	95,8
België	103,1
Bulgarije	86,0
Italië	18,5
Kroatië	54,0
Polen	44,9
Slovenië	27,5
Servië	78,9

Bron: UNCTAD, 2016.

- De Kosovaarse FDI in Nederland zijn onbekend, DNB mag deze eveneens uit privacy-overwegingen niet publiceren. T.i.: de waarde van alle FDI in Nederland bedroeg eind 2015 693 miljard **euro** (DNB, 2016).

---

rechtsvorm, welke ingezetenen zijn en waarin niet-ingezetenen, direct of indirect, via aandelenkapitaal of anderszins deelnemen en die tot doel hebben, of zich in belangrijke mate bezighouden met, het ontvangen van middelen van niet-ingezetenen en het doorbetalen daarvan aan niet-ingezetenen" (DNB, 2011). De economische bijdrage van de brievenbusfirma's aan de Nederlandse economie is 3 tot 3,4 miljard euro inclusief alle belastinginkomsten (SEO, 2013). Volgens *de Volkskrant* (13 oktober 2015) kent Nederland 14.425 van deze firma's.

⁹ Overigens is naast het percentage ook de aard van de FDI van belang om meer te kunnen zeggen over de totale impact (qua banen, toegevoegde waarde, innovatie en kennisoverdracht) op een economie. Gaat het bijvoorbeeld om FDI in kapitaalintensieve sectoren (zoals bij de winning van olie en gas) of juist om FDI in dienstverlenende ondernemingen? Bij de eerste vorm is per arbeidsplaats gemiddeld genomen een hoger FDI-bedrag gemoeid dan bij FDI in de dienstensector. Ook is de aard van economische activiteit van belang: is het een fabriek waar laagopgeleide werknemers onderdelen in elkaar zetten, of juist een high-tech-productielocatie met bijbehorende en zelfstandige R&D-faciliteiten. De laatste FDI-vorm heeft, begrijpelijk, een hogere positieve impact dan de eerste.

Tabel 5: Investeringsrelatie Kosovo-Nederland

Kosovaarse investeringen in Nederland, excl. BFI's (x miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015
Standen	Vertrouwelijk	Vertrouwelijk	Vertrouwelijk	Vertrouwelijk

Nederlandse investeringen in Kosovo, excl. BFI's (x miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015
Standen	Vertrouwelijk	Vertrouwelijk	Vertrouwelijk	Vertrouwelijk

Bron: DNB, 2016.

Kader - Impact directe buitenlandse investeringen

Volgens onderzoek leveren directe buitenlandse investeringen (FDI) vaak een belangrijke bijdrage aan het versterken van de economie en de groei van de welvaart van een land. Cijfers voor Nederland kunnen dit illustreren, te meer omdat Nederland zowel absoluut als relatief veel directe buitenlandse investeringen heeft aangetrokken. Zo zorgen buitenlandse bedrijven voor circa 15% van alle banen in de private sector in Nederland. Het gaat dan om ruim 935.000 arbeidsplaatsen. Ook zijn buitenlandse ondernemingen goed voor ongeveer 26% van de totale toegevoegde waarde van het bedrijfsleven (dit is de bijdrage aan het bbp). Verder zijn buitenlandse bedrijven goed voor 34% van de totale omzet in Nederland en voor 24% van de investeringen in vaste activa. Daarnaast zijn ze verantwoordelijk voor 30% van de R&D-uitgaven. Buitenlandse bedrijven zijn innovatiever dan het gemiddelde Nederlandse bedrijf en de arbeidsproductiviteit van hun werknemers ligt op een hoger niveau. Zij betalen hun werknemers doorgaans 10% meer en spenderen meer geld en tijd aan training van hun werknemers dan nationale bedrijven.

Bron: CBS, 2016.

drs. R.J. (Ron) Hogenboom (ron.hogenboom@rvo.nl)

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland/Concernstaf/Unit Omgevingskennis

Dit is een publicatie van:

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

www.rvo.nl

april 2017

Bijlage

Tabel A – Ontwikkeling Nederlandse goederenuitvoer naar belangrijkste exportmarkt (bedragen x 1.000 euro, tenzij anders aangegeven)

		2013	2014	2015	2016	%- mutatie 2016 t.o.v. 2015
1	Duitsland	106.928.238	104.470.896	99.222.241	98.263.692	-1,0
2	België	47.831.139	47.512.467	44.584.609	43.729.507	-1,9
3	Verenigd Koninkrijk	36.535.293	36.751.455	38.109.141	39.387.525	3,4
4	Frankrijk	35.937.037	35.494.085	34.418.403	35.824.513	4,1
5	Italië	19.788.533	18.727.331	17.695.033	18.067.914	2,1
6	Verenigde Staten	16.894.833	18.979.889	18.078.274	17.824.436	-1,4
7	Spanje	11.220.385	11.988.523	12.387.415	12.842.454	3,7
8	Polen	9.190.759	9.622.357	10.231.584	10.651.240	4,1
9	China	7.711.271	7.920.224	8.545.106	9.887.725	15,7
10	Zweden	7.563.815	7.793.778	7.822.877	8.715.614	11,4
11	Tsjechië	6.014.832	6.543.745	6.762.601	6.792.939	0,4
12	Zwitserland	5.614.896	5.549.159	5.718.545	5.887.395	3,0
13	Denemarken	5.455.419	5.538.048	5.790.097	5.852.208	1,1
14	Turkije	4.820.186	5.067.135	5.443.748	5.373.018	-1,3
15	Oostenrijk	4.947.622	5.104.451	4.992.525	5.191.525	4,0
16	Singapore	3.751.321	3.495.963	3.997.864	4.873.328	21,9
17	Russische Federatie	6.827.905	6.288.751	4.289.865	4.463.395	4,0
18	Finland	4.135.984	4.414.621	4.367.338	4.205.437	-3,7
19	Zuid-Korea	3.512.597	3.749.135	4.209.206	4.184.142	-0,6
20	Noorwegen	3.731.813	3.764.072	3.817.123	4.025.831	5,5
21	Taiwan	3.584.585	2.493.170	2.782.874	3.764.082	35,3
22	Ierland	3.358.592	3.787.907	3.466.477	3.438.827	-0,8
23	Japan	3.178.451	3.320.386	3.487.718	3.350.787	-3,9
24	Brazilië	2.193.075	2.816.764	2.919.959	3.335.532	14,2
25	Hongarije	2.545.649	2.809.598	3.176.512	3.296.396	3,8
26	Canada	2.622.792	2.550.763	3.005.507	3.088.160	2,8
27	Verenigde Arabische Emiraten	2.372.169	2.794.280	2.961.276	2.978.670	0,6
28	Portugal	2.539.284	2.670.885	2.582.926	2.624.685	1,6
29	Roemenië	1.775.189	1.883.342	2.072.966	2.446.963	18,0

		2013	2014	2015	2016	%- mutatie 2016 t.o.v. 2015
30	Australië	2.229.420	2.180.993	2.260.828	2.368.711	4,8
31	Nigeria	2.699.850	2.634.541	2.943.841	2.329.198	-20,9
32	Saoedi-Arabië	2.264.659	2.515.957	2.725.136	2.270.383	-16,7
33	Israël	1.406.851	1.252.637	1.603.602	2.198.120	37,1
34	Griekenland	2.160.893	2.267.248	2.124.480	2.175.108	2,4
35	Hongkong	1.890.037	2.206.007	2.252.729	2.145.275	-4,8
36	Mexico	2.704.114	2.696.934	2.403.098	1.996.829	-16,9
37	Zuid-Afrika	1.961.041	1.770.293	2.111.959	1.965.106	-7,0
38	India	1.633.404	1.856.903	1.926.813	1.820.561	-5,5
39	Slowakije	1.419.909	1.505.845	1.404.159	1.492.056	6,3
40	Egypte	1.257.047	1.465.246	1.420.692	1.375.833	-3,2
41	Maleisië	835.029	929.176	1.121.247	1.199.834	7,0
42	Thailand	916.891	932.514	1.068.450	1.088.644	1,9
43	Marokko	676.835	806.924	865.014	1.038.694	20,1
44	Luxemburg	978.350	1.088.854	1.050.247	1.020.860	-2,8
45	Indonesië	800.554	682.538	725.963	986.439	35,9
46	Bulgarije	694.010	801.018	924.489	959.006	3,7
47	Litouwen	796.061	732.696	819.827	888.783	8,4
48	Algerije	1147.475	1.001.288	1120.154	855.914	-23,6
49	Vietnam	566.507	541.361	806.414	849.006	5,3
50	Slovenië	687.273	751.531	684.448	805.374	17,7
51	Togo	712.323	922.489	1026.934	796.549	-22,4
52	Estland	773.386	835.695	722.293	796.452	10,3
53	Caymaneilanden	249.559	123.314	173.102	772.246	346,1
54	Oekraïne	1195.298	775.766	641.606	756.646	17,9
55	Argentinië	1018.626	851.415	682.481	731.923	7,2
56	Iran (Islamitische Republiek)	257.927	375.646	455.966	703.563	54,3
57	Chili	496.076	449.394	502.823	606.445	20,6
58	IJsland	295.797	381.888	453.891	566.384	24,8
59	Kroatië	403.876	456.135	546.488	555.100	1,6
60	Pakistan	312.095	368.021	377.248	548.172	45,3
61	Koeweit	485.784	440.651	626.670	546.459	-12,8

		2013	2014	2015	2016	%- mutatie 2016 t.o.v. 2015
62	Filipijnen	370.991	427.868	457.173	538.872	17,9
63	Letland	527.561	408.508	482.156	529.494	9,8
64	Gibraltar	960.149	406.006	473.530	513.704	8,5
65	Ghana	995.304	1.199.538	803.738	443.213	-44,9
66	Colombia	461.391	454.418	548.666	426.409	-22,3
67	Nieuw-Zeeland	307.117	317.837	366.165	422.775	15,5
68	Qatar	377.917	383.766	440.497	410.638	-6,8
69	Servië	330.953	378.638	419.507	397.534	-5,2
70	Kazachstan	438.965	407.885	385.441	376.884	-2,2
71	Oman	316.394	317.400	354.423	347.367	-2,0
72	Irak	344.662	385.558	288.852	345.696	19,7
73	Guinee	585.800	491.477	304.307	337.457	10,9
74	Libanon	449.896	332.292	310.830	337.151	8,5
75	Cyprus	451.207	504.931	337.045	322.066	-4,4
76	Senegal	670.512	650.326	339.822	312.908	-7,9
77	Peru	171.849	247.184	274.262	304.706	11,1
78	Malta	233.450	259.720	309.287	294.315	-4,8
79	Jordanië	266.841	324.473	347.694	293.185	-15,7
80	Tunesië	265.772	267.885	273.164	291.781	6,8
81	Ecuador	186.271	222.936	375.106	285.364	-23,9
82	Kenia	228.368	185.977	288.521	252.260	-12,6
83	Curaçao	157.501	163.763	216.167	205.672	-4,9
84	Wit-Rusland	357.687	303.070	209.090	198.560	-5,0
85	Bangladesh	153.297	151.997	184.479	196.433	6,5
86	Ivoorkust	195.464	201.649	221.210	163.687	-26,0
87	Angola	361.418	343.995	234.570	161.859	-31,0
88	Libië (Arabische Republiek)	474.817	247.641	195.418	157.711	-19,3
89	Cuba	104.725	107.102	149.439	157.582	5,4
90	Bahrein	132.806	147.404	152.087	156.912	3,2
91	Panama	98.869	107.483	162.021	156.615	-3,3
92	Bosnië-Herzegovina	110.805	129.998	143.252	155.001	8,2
93	Venezuela	441.953	407.777	436.130	145.812	-66,6

		2013	2014	2015	2016	%- mutatie 2016 t.o.v. 2015
94	Suriname	212.764	206.432	20.995	141.817	-32,3
95	Dominicaanse Republiek	95.046	102.410	112.017	136.692	22,0
96	Ethiopië	100.868	85.278	82.736	122.382	47,9
97	Georgië	83.284	103.957	92.279	121.678	31,9
98	Azerbeidzjan	209.433	283.796	179.374	119.284	-33,5
99	Kameroen	108.497	135.377	114.969	118.461	3,0
100	Tanzania (Verenigde Republiek)	134.864	106.437	120.944	113.051	-6,5
101	Sri Lanka	75.510	81783	114.633	112.810	-1,6
102	Macedonië	79.521	83.196	77.066	98.823	28,2
103	Aruba	82.252	86.021	95.996	98.111	2,2
104	Mali	54.765	62.210	76.250	94.176	23,5
105	Uruguay	75.699	91.917	88.443	91.933	3,9
106	Bahama's	38.894	54.574	55.675	91.413	64,2
107	Benin	110.113	140.645	125.131	87.832	-29,8
108	Mauritanië	393.394	266.742	100.585	86.330	-14,2
109	Costa Rica	83.381	68.393	72.673	83.861	15,4
110	Congo (Democratische Republiek)	118.106	116.248	95.356	77.119	-19,1
111	Trinidad en Tobago	59.057	62.819	72.930	76.821	5,3
112	Guatemala	58.819	58.374	70.638	74.041	4,8
113	Congo	106.790	130.231	105.277	67.130	-36,2
114	Moldavië	63.326	64.699	58.231	67.034	15,1
115	Oeganda	53.495	52.011	54.771	64.436	17,6
116	Soedan	83.898	88.774	84.148	64.436	-23,4
117	Bolivia	137.117	81.612	82.639	63.860	-22,7
118	Oezbekistan	62.363	90.993	83.748	63.615	-24,0
119	Paraguay	51.728	59.560	68.570	61.120	-10,9
120	Albanië	43.237	43.866	48.197	55.956	16,1
121	Gabon	189.602	140.914	108.762	55.911	-48,6
122	Caribisch Nederland	43.046	32.479	468.41	53.906	15,1
123	Jemen	95.140	311.486	222.821	51.672	-76,8
124	Mauritius	34.876	31.898	44.203	51.460	16,4
125	Syrië (Arabische Republiek)	42.453	46.976	38.755	50.216	29,6

		2013	2014	2015	2016	%- mutatie 2016 t.o.v. 2015
126	Burkina Faso	50.717	53.734	72.280	47.863	-33,8
127	Honduras	36.712	26.092	37.125	45.522	22,6
128	Mozambique	34.542	62.857	35.597	42.790	20,2
129	Sint Maarten	37.211	31.631	43.016	42.506	-1,2
130	Britse Maagdeneilanden	38.012	80.153	23.929	41.806	74,7
131	Zambia	52.459	38.338	40.310	41.372	2,6
132	Turkmenistan	59.770	55.347	65.477	40.965	-37,4
133	Montenegro	40.161	64.443	33.599	40.591	20,8
134	Equatoriaal-Guinee	50.515	61.642	276.898	39.773	-85,6
135	Sierra Leone	44.205	46.904	53.896	35.288	-34,5
136	Djibouti	27.537	27.421	29.335	34.050	16,1
137	Afghanistan	70.928	48.860	42.631	33.368	-21,7
138	Kaapverdië	152.811	49.912	80.892	32.808	-59,4
139	Antigua en Barbuda	3.493	4.226	8.203	32.342	294,3
140	Haïti	36.209	30.135	32.084	32.290	0,6
141	Jamaica	19.182	21.872	26.105	31.226	19,6
142	Gambia	30.704	32.260	41.390	30.009	-27,5
143	Armenië	47.962	37.426	31.195	29.572	-5,2
144	Liberia	33.030	40.079	41.885	28.746	-31,4
145	El Salvador	31.099	27.035	34.095	28.648	-16,0
146	Birma	10.763	18.651	18.910	27.678	46,4
147	Guyana	20.143	21.693	27.367	27.351	-0,1
148	Brunei Darussalam	29.113	17.921	30.497	27.182	-10,9
149	Namibië	36.719	49.359	26.792	27.026	0,9
150	Ceuta	30.979	35.084	29.519	26.794	-9,2
151	Liechtenstein	20.607	22.397	20.439	23.864	16,8
152	Kosovo	37.145	28.231	22.883	23.680	3,5
153	Madagaskar	16.452	24.617	20.515	23.559	14,8
154	Cambodja	11.164	17.507	27.760	22.705	-18,2
155	Gebied onder Palestijnse autoriteit	6.992	15.589	21.100	20.251	-4,0

Bron: CBS, 2017 en Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2017.